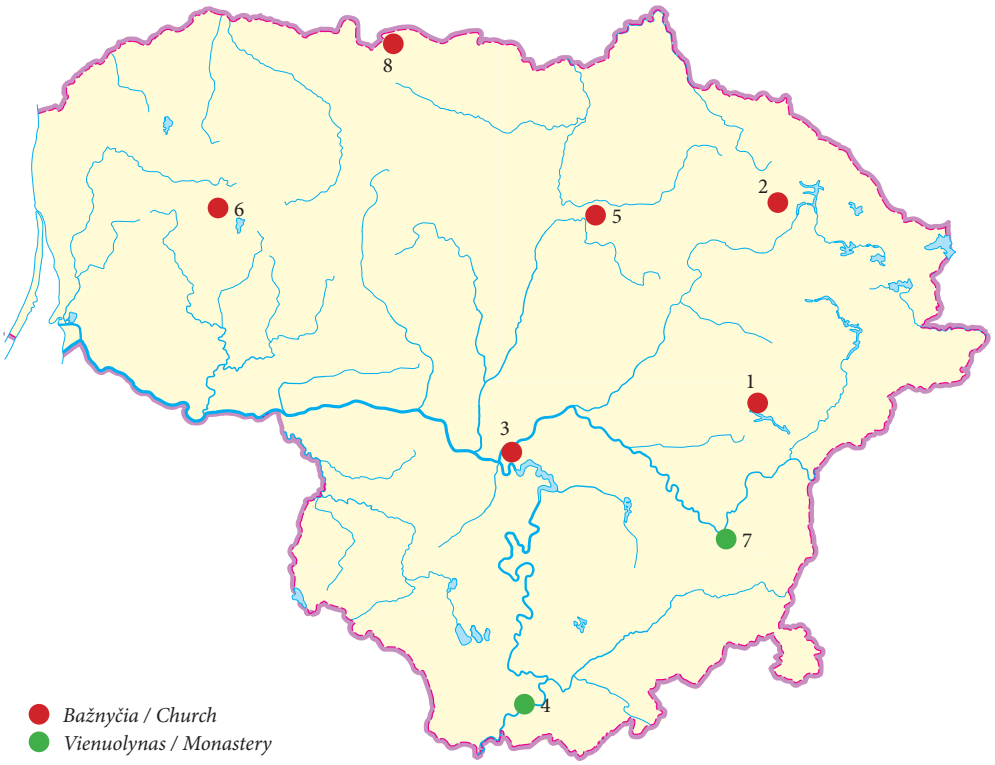

● *Bažnyčia / Church*
● *Vienuolynas / Monastery*

1 – Dubingiai,
2 – Jūžintai,
3 – Kaunas,
4 – Liškiava,
5 – Panevėžys,
6 – Tverai (žr. IX),
7 – Vilnius,
8 – Žagarė.

Dainius Balčiūnas

Kauno arkikatedros bazilikos šventorius

2007 m. lapkričio mėnesį Kauno arkikatedros bazilikos šventoriaus Š dalyje stovinčiame buvusiame garaže-katilinėje (Kauno senamiesčio 40 kv., M. Valančiaus g. 4) vyko rekonstrukcijos darbai. Pastatas rekonstruotas keičiant jo paskirtį – pritaikant Parapijos namams. Siekiant pagilinti buvusį rūsį buvo išardytos grindys.

Kauno arkikatedra bazilika – Šv. Petro parapinė bažnyčia stovi senamiesčio V dalyje, šalia Rotušės aikštės. Bažnyčios šventorių iš V pusės riboja M. Valančiaus, iš P – Vilniaus, o iš Š – Raguvos gatvė. Kauno arkikatedros bazilikos ir šventoriaus istoriniai tyrimai nėra atlikti, fragmentiškų žinių suteikia XVII a. pabaigos – XIX a. inventoriai. Parapinė bažnyčia istoriniuose dokumentuose pirmą kartą paminėta 1413 m., kai suplanuotas šventorius ir kapinės. 1655 m. karo su Maskva metu sudegė Kauno bažnyčių archyvai, todėl žinios yra tik vėlesnės. Po karo pradėti bažnyčios atstatymo ir aplinkos tvarkymo darbai, 1682 m. sumūryta nauja tvora su dvejais vartais. 1733–1766 m. vyko bažnyčios remontas ir šventoriaus tvarkymo darbai, kurių metu remontuota špitolė ir perdengtas vikarų namuko stogas. Atrodo, kad minimi pastatai stovėjo šventoriaus Š dalyje.

Kauno arkikatedros bazilikos šventoriuje archeologiniai tyrinėjimai nevykdyti. Duomenų apie kultūrinį sluoksnį turime tik iš archeologinių žvalgymų (*ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 222–225). 1967–1970 m. katedros šventoriuje buvo statomas požeminis garažas ir katilinė, per šventorių požeminiais tuneliais sujungta su bažnyčios zakristija. Suformuotas atskiras ūkinis kiemas. Archeologas K. Mekas stebėjo darbus ir fiksavo iškasos šlaituose atidengtus kultūrinius sluoksnius, tačiau tyrinėjimų ataskaita nebuvo parengta, o medžiaga nepublikuota. Pasak jo, įžemis leidosi P kryptimi, bažnyčia stovėjo ant natūralios kalvos krašto, virš jo susidaręs 15–20 cm storio tamsaus juodžemio sluoksnis. Po šventoriaus Š tvora pastebėta 50–60 cm skersmens įkastų rastų eilė – greičiausiai šventoriaus tvoros liekanos.

1 pav. 1967–1970 m. atkasto pastato liekanos. K. Meko nuotr.

Fig. 1. The remains of the building unearthed during 1967–1970.

K. Mekas šią tvorą datavo XV a. Deja, nieko nežinome apie archeologinius radinius, pagal kuriuos tvora datuota. Pavyko rasti tuo laiku darytas fotonuotraukas, kuriose matomi įkasti rąstai ir į P nuo jų stovėjusio pastato pamatų liekanos, plytų grindys (1 pav.). Tai galėjo būti špitolės ir mūrinio vikarų namuko liekanos. Pastato viduje matomi kolonų ar stulpų pamatai. Iš nuotraukų spręsti apie pastato dydį negalime, kolonos galėjo būti ir vėlesnio pastato arkinių pamatų liekanos. Virš įkastų rastų iš stambių lauko riedulių sumūrytas šventoriaus Š tvoros pamatas. Statant katilinę atkasto pastato liekanos buvo išardytos, įrengtos betoninės grindys ir užbetonuotas Š tvoros pamatas, įrengti požeminiai ventiliaciniai kanalai į bažnyčią. Toks pastatas stovėjo iki 2007 m.

2007 m. lapkričio mėnesį darbininkai, išardę grindis požeminėje katilinėje ir tvirtindami Š sienos pamatą, atkasė apipuvusius vertikaliai įkastus rąstus. Iškastoje duobėje buvo matomi 2 rąstai ir dalis trečio. Remonto darbai buvo sustabdyti ir norint ištyrinėti radinius iškastos 2 perkasos, orientuotos Š–P kryptimi. Iš viso buvo ištirtas 15 m^2 plotas.

2 pav. Katedros šventoriaus tvoros liekanos. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 2. The remains of the cathedral's churchyard fence.

Perkasoje 1, 40 cm giliau pastato Š sienos pamatų atkasta vertikalių apipuvusių 10 pušinių rąstų eilė (2 pav.). Rąstai buvo įkasti į 40 cm storio juodžemio sluoksnį iki įžemio, jų galai buki, viršus nupuvęs. Įžemis – rusvas oksiduotas priesmėlis. Iš Š, nuo dabartinės Raguvos gatvės pusės, iš juodžemio sunkėsi vanduo. Viršutinė kultūrinių sluoksnių dalis nukasta statant katilinę, todėl nustatyti buvusio paviršiaus, nuo kurio įkasti rąstai, negalime. 3 polių nuopjovos buvo nuvežtos į LP, jų dendrochronologinę analizę atliko dr. R. Pukienė. Poliams naudoti seni, nuo 150 iki 217 metų amžiaus medžiai. Nustatyta, kad pušys poliams kirstos 1483 m. rudens – 1484 m. pavasario laikotarpiu. Tai buvusios šventoriaus tvoros liekanos. Juodžemio sluoksnyje rasta redukcinėje aplinkoje degto puodo dugno dalis, puodynės dugno rudai glazūruotu vidumi dalis ir čerpės „vienuolės" dalis. Radiniai datuojami XV a. pabaiga.

Aukščiau tarp atkastos tvoros ir dabartinės katilinės grindų esančiame juodžemio sluoksnyje rasta XIX a. datuojamo plokštinio koklio, lėkštės ir dubens šukių.

Perkasoje 2 užfiksuoti supiltiniai 60 cm storio priesmėlio ir žvyro sluoksniai su juodžemio tarpsluoksniu. Archeologinių radinių juose nerasta, todėl jų susidarymo laikas neaiškus.

Kultūriniai sluoksniai ir buvusios špitolės bei vikarų namuko pamatai buvo sunaikinti statant katilinę-garažą, todėl 2007 m. tyrimų metu buvo gautos tik reikšmingos dendrochronologinės datos, patvirtinančios šventoriaus tvoros pastatymo laiką.

The churchyard of the Kaunas cathedral basilica

The Kaunas cathedral basilica – St. Peter's parish church stands near the Town Hall square in the W part of the Old town. The parish church is mentioned for the first time in historical documents in 1413 when the churchyard and cemetery were planned out. The historical knowledge of the cathedral's basilica and churchyard are fairly fragmentary and late. There have been no archaeological investigations in the churchyard. During the 1967–1970 construction of a boiler house, archaeologist Mekas conducted only a field survey. A photo record remains of that survey. The photos probably record the foundations of the former almshouse and brick vicarage (Fig. 1). Vertically buried pine logs were found under the N wall of the churchyard.

In 2007 the garage – boiler house located in the N part of the churchyard was renovated. After the vertically buried logs were found, the work was suspended and an archaeological excavation conducted. 2 trenches (a total area of 15 m^2) were excavated. 10 pine logs buried vertically in black earth were found in trench 1 (Fig. 2). These are the remains of the former churchyard fence. Dr. Pukienė (of the LP) used dendrochronological testing to estimate that the pine trees were cut down in autumn 1483 – spring 1484. Because the cultural layers that had been created above it had been dug up in building the boiler house, the surface, from which the logs had been buried, was not established. Late 15th century household pottery was found in the layer of black earth. Pottery characteristic of the 19th century was discovered in the black earth layer above it.

Bronius Dakanis

Liškiavos bažnyčios ir vienuolyno ansamblis

Vadovaudamasi Liškiavos vienuolyno ansamblio sutvarkymo ir pritaikymo turizmui projektu, IĮ „Senų senovė" atliko Liškiavos bažnyčios ir vienuolyno ansamblio teritorijos žemės judinimo darbų, numatytų minėtame projekte, žvalgomuosius archeologinius tyrimus.

Pagal istorinius duomenis, 1694 m. gruodžio 6 d. didikas Jurgis Kosyla ir jo žmona Kristina pavedė savo Liškiavos turtus Dominikonų ordinui, „kad jie pastatytų Liškiavoje gražią mūrinę Šv. Trejybės garbei bažnyčią, įsteigtų naują konventą". Lietuvos tribunolas 1703 m. pripažino Liškiavą dominikonams. Bažnyčia ir konventas baigti mūryti iki 1741 m. Prie bažnyčios ir vienuolyno dominikonai dar pastatė mūrinį dviejų aukštų su rūsiais po puse pastato sandėlį, mūrinį bravorą, šeimyntrobę, skalbyklą, prie vienuolyno V galo – dviejų kambarių mūrinį forestoriumą.

2001 m. Liškiavos vienuolyno aplinkoje vykdyti žvalgomieji archeologiniai tyrimai, ištirtas bendras 33,11 m^2 plotas, archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta, tik smulkių XVIII a. pabaigos – XX a. buitinės keramikos fragmentų (vadovas A.Vaicekauskas).

2007 m. žvalgomieji archeologiniai tyrimai Liškiavos bažnyčios ir vienuolyno ansamblio teritorijoje vykdyti 11 vietų (3 perkasos ir 8 šurfai), o žvalgymas – 14 vietų (1 pav.)

Perkasa 1 tirta vienuolyno buvusio uždaro kiemo centre, tarp PR tvoros ir grįsto plytelėmis tako, 3,1 m į PR nuo jo ir 20,5 m į PR nuo vienuolyno sienos ties laiptine. Perkasa 2 ištirta aptiktos tiriant šurfą 6 senosios tvoros pamato vietoje, 12 m į PR nuo ūkinio pastato